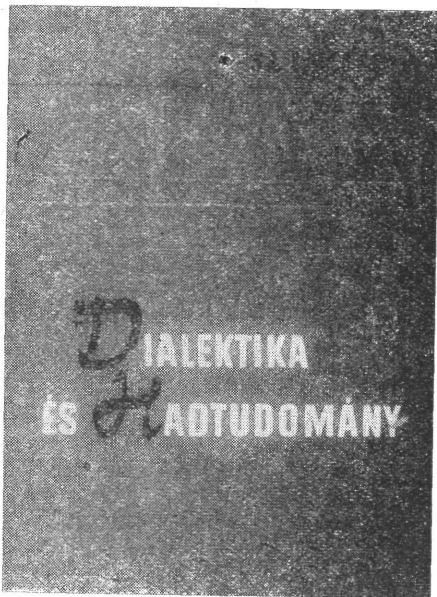

SZ. I. KRUPNOV:

DIALEKTIKA ÉS HADTUDOMÁNY

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1966. 215 o.)

A hadtudomány és a filozófia kapcsolatának története korunkban megkülönböztetett helyet foglal el. A jelenlegi korszak különleges ellentmondásosságából következően minden vonatkozásban ki kell dolgozni a háború kérdéseit, s ezt maradéktalanul csak a dialektikus és történelmi materializmus talaján álló szocialista hadtudomány képes megoldani. A feladat megoldásában számtalan, fontosabbnál fontosabb kérdés merül fel, így egyre növekvő súllyal a háború, a hadügy, a hadtudo-

mány filozófiai problémái, melyek fontosságát és kimunkálását irodalmának rohamos gyarapodása is jelzi.

Korunk követelménye ezek minél szélesebb körű, alaposabb megismerése és felhasználása — és ebben tett jó szolgálatot a Zrínyi Kiadó Krupnov ezredes könyvének közreadásával.

A könyv gondolati és szerkezeti vezérfonalát a materialista dialektika közismert struktúrája adja. Ezen az úton — mint filozófiai alapon — halad a szerző lépésről lépésre a hadügy dialektikájának fejtegetésében. Hasonló, magyarul megjelentetett könyvet eddig egyet ismerünk, az ugyancsak a Zrínyi Kiadó gondozásában 1962-ben kiadott Grugyinyin: Dialektika a hadügyben c. munkáját. Ez a körülmény a könyv értékét és használhatóságát húzza alá.

A téma előző irodalmihoz való hasonlítás általában Krupnovot dicséri. Jó érzékkel elhagy olyan, erőltetett és vulgáris fejtegetések zsákcúdjába tévedhető problémákat, mint amilyen — jelenlegi állapotában — például a tér és az idő filozófiai-katonai összefüggéseinek köre. Ugyanakkor napjaink érdeklődése és szükséglete szempontjából a hadügy dialektikájának vizsgálatát jelentősen kiterjeszti. Így kap helyet — a hadügy egyéb igen jelentős filozófiai vonatkozásai mellett — a hadtudomány és a filozófia sokoldalú kapcsolatának, kölcsönhatásának elemzése; a háború és társadalom (gazdaság, politika stb.), valamint a háború különböző jelenségei törvényszerű összefüggésének vizsgálata; s végül a parancsnoki tevékenység és megismerő folyamat dialektikájának

be mutatása. A könyv eme részei a magyar nyelven megjelent irodalomban többé-kevésbé hézagpótlóan gazdagítják a hadügy dialektikája vizsgálat alá vont, ma izgalmas problémakörét.

Az eddigi irodalmak zömmel kérdéseket felvető és a kutatásokat kezdő jellege után Krupnov még tudományosabb alapon és szinten, sokat adó és használható, egységes gondolatmenetbe foglalt, újszerűségével is és az eddigiek szintéziséként is ható módon nyújtja a hadügy dialektikájának elemzését.

A szerző — előszavában jelzett — mondanivalóját hat fejezet foglalja magába. Az I. fejezet: *Hadtudomány és filozófia*. Rövid történelmi áttekintése ez a hadtudomány keletkezésének, fejlődésének és a filozófiával való kapcsolata alakulásának. Szemléltetést ad a különböző filozófiai iskoláknak, áramlatoknak (metafizikus materializmus, klasszikus német filozófia, pozitívizmus, mai idealista nézetek) a hadtudományra gyakorolt hatásáról. A hadtudomány osztályjellegéről tett fejtegetések egyikénél kiigazítással kell élnünk. A szerző, amikor arról beszél, hogy a burzsoá hadtudományban sem minden rossz és elvetendő, azzal a kifejezéssel él, hogy a helyzet itt „nagyjából ugyanaz”,¹ mint a természettudományoknál. Ez túlzás. Legfeljebb formai hasonlóságról van szó, hiszen — hogy csak a leglényegesebbet említsük — az egyik a *természettel*, a másik (bizonyos fokú határtudományi jellege mellett is elsősorban és mindenekelőtt) a *társadalmi élet egy adott szférájával* foglalkozó tudomány.

A dialektikus és történelmi materializmus szerepéről szólva aláhúzza, hogy az nemcsak a filozófiában hozott fordulatot, de a hadügyre alkalmazva a háborúra és a hadseregére vonatkozó nézetek terén is.

Elemzi Lenin és Frunze szerepét a szovjet katonai doktrína alapjainak kidolgozásában és rámutat Sztálin személyi kultuszának a szovjet katonai elmélet fejlődésében játszott káros hatására. A fejezet gondolatmenetét a hadtudomány és a materialista dialektika kapcsolata, a dialektikus módszer és a hadtudomány módszere közötti összefüggés zárja.

A II. fejezet: *A háború jelenségeinek törvényszerű összefüggése és fejlődése*, melyben a háború különböző törvény-

szerűségeiről esik szó. Tapasztalható, hogy az e témával foglalkozó irodalmak különbözőképpen rendszerezik és csoportosítják a háború törvényeit. Itt is egy lehetséges variációval állunk szemben, amely a maga nemében helyénvaló lehet, annál is inkább, mivel a problémakör általánosan elfogadott megoldása még a jövőé. Szubjektíve mégis úgy érezzük, hogy tartalmilag és módszertanilag elfogadhatóbbnak tűnik a törvények „Háború, hadsereg, hadtudomány” c. könyvben fellelhető csoportosítása.

A szerző részletesen elemzi a háború menetének és kimenetelének függését a társadalmi-gazdasági és politikai feltételektől; a gazdasági potenciál összetevőjét és szerepét, s bár fejtegetései mindvégig egyetértésre találhatnak, két esetben mégis félreérthető kategorikus-sággal rögzíti az állam gazdasági erejének termelőeri fejlettsége színvonalától való meghatározottságát. Szól az erkölcsi-politikai potenciál szerepéről, jelentőségéről, és megemlíti a tudományos potenciált, sajnos azonban csak úgy, mint amiről más szerzők beszélnek.

A fegyveres harc módjainak fejlődését meghatározó törvényszerűségek tárgyalása Engels közismert formuláján nyugszik. „Semmi sem függ annyira a gazdasági előfeltételektől, mint éppen a hadsereg és a hadiflotta...” Nagyon röviden érinti ebben az összefüggésben az ember és a technika viszonyát, bizonyos fokok vitatható módon. Az ember és a technika viszonyáról beszél, holott ebben az összefüggésben a pontosabb és a valóságot adekváltabban tükröző az ember és a *haditechnika* viszonyáról szólni. Továbbá azt a helyes gondolatát, hogy az ember és a technika, közelebbről az ember és a haditechnika közötti viszony nem örökké adott, merev, hanem történelmileg változó, némileg eltúlozza, amikor arról beszél, hogy „*egészen más volt az ember és a technika viszonya*”² régebben, mint napjainkban. Ez a megállapítás, hogy az ember és a technika közötti viszony egészen mássá lesz, azt jelentheti, hogy volt idő, amikor a technika volt az elsődleges, ma pedig az ember, vagy fordítva. A kettő közötti viszonynak (és e viszonyban a két tényező szerepének) ez az egészen mássá levése. De ez el-

¹ Krupnov: *Dialektika és hadtudomány*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1966. 29. o.

² Uo. i. m. 70. o.

fogadhatatlan, mert az ember és a haditechnika (technika) viszonyában mindig az ember a döntő. Ez a viszony annyiban „más” — s ez természetes is! — egyszer mint másszor, hogy mindig konkrét — történeti. Az ember mindig a konkrét történelmi-társadalmi viszonyainak az összessége, általuk meghatározott, s hasonlóképpen minden történelmi korszak „saját” (és sajátos), rá jellemző, neki szükséges technikával rendelkezik. A társadalmi-történelmi viszonyok változása az ember és a technika (haditechnika) változásával jár. A két tényező változása, más társadalmi jelenségekkel együtt, a közöttük levő viszonyt is változtatja, mely akként realizálódhat, hogy egyszer az ember, másszor a technika kap nagyobb szerepet. Mindez azonban az ember mindenkor elsődlegessége és meghatározó szerepe általános törvényszerűségének határain belül történik. Természetesen ez az általános törvényszerűség nem negligálja a technika valóságos szerepét, és így elméleti-politikai gyakorlati rövidlátás lenne a technika szerepének alábecsülése.

Tanulságos a két világháború hadművészet terén hozott tapasztalatainak összegezése és hadtudományi elméletünk főbb vonásainak felvázolása. Elégéses bizonyító és példaanyagon keresztül elemzi a fegyveres harc törvényeinek sajátosságait (objektivitás, konkrétság, statisztikusság, tendencia és történeti jelleg). Kitér az emberek és a háború törvényei közötti viszonyra.

III. fejezet: *A mennyiség és a minőség problémája a hadtudományban*, amely korunk egyik legizgalmasabb témájával, a hadügy forradalmával foglalkozik, jóllehet sokkalta szerényebben, mint azt például a „Hadügy forradalma” c. könyv teszi. Bemutatja a hadsereg mennyiségi és minőségi oldalának jellemzőit és elemeit, valamint a hadügy minőségi változásainak sajátosságait. Az erőfölénnyről szólva, helyesen, rámutat annak a minőségi fölénytől való eddig még soha nem tapasztalt mérvű függésére. Felveti a hadtudományban alkalmazott matematikai kutatások és a kibernetika szerepét, várható jövőjét.

IV. fejezet: *Dialektikus ellentmondások a fegyveres harcmód fejlődésében* többet foglal magában, mint ami címéből kitűnik, mert a harcmód ellentmondásai mellett szélesebb körben is vizsgálja a háború ellentmondásossá-

gát. A háború ellentmondásait két csoportba (társadalmi-gazdasági és politikai ellentmondások, valamint a fegyveres harc ellentmondásai) sorolja, ami a téma áttekinthetőségét segíti. A háború ellentmondásosságát a jelenlegi korszak ellentmondásaival kapcsolja össze, azokból kiindulva vizsgálja. Felveti a hadügy fejlődése alapvető ellentmondásának kategóriáját, amelyet — anélkül, hogy az általa alapvetőnek tartott ellentmondás valóságát és fontos szerepét kétségbe vonnánk — vitathatónak, a társadalmi ellentmondások egy meghatározott típusa hadügyre való, bizonyos mértékben sematikus alkalmazásának vélünk. A támadás és a védelem problémájának fejtegetéseit ma már nem tekinthetjük teljesnek és maradéktalanul korszerűnek. Téves a szerző részéről az idősebb Moltkét, a „külön menetelni, együtt harcolni” elv első megértői közé sorolni, mert az történelmileg jóval korábbi, s azt Moltke előtt mások már gyakorlatban is magas fokon megvalósították (pl. Napóleonnal). A fegyveres harc néhány lényeges ellentmondásának elemzése után a fejezet a hadtudományban folyó viták szerepével zárul.

V. fejezet: *A tagadás tagadásának törvénye és e törvény érvényesülése a fegyveres harcmód fejlődésében* is tagabb mint csak a harcmód eme összefüggésben vizsgálata. Elemzi a dialektikus tagadást, és közelebbről a hadügyben végbemenő tagadás sajátosságait. Szól a múlt háborúk (mindenekelőtt a második világháború) tapasztalatainak felhasználásáról, és állást foglal amellett, hogy a hadügy fejlődésében végbement példa nélkül álló minőségi ugrásból következően a szovjet hadtudományok nem annyira a múlt tapasztalataira, mint inkább az új jelenségekre kell alapozni. Így a második világháború — bár tapasztalatait teljesen elvetni nem lehet — a hadügy fejlődésének lezárt szakasza. Az egész könyvön végigvonuló érvelés és példahasználat ennek némileg ellentmond, nem azért, mert második világháborús bizonyító és példaanyagot használ, hanem mert túlnyomóan azt.

Kimutatja a hadügy gyors fejlődését és a fejlődés előrehaladó jellegét. Az új körülmények és jelenségek számbavételénél nem lehet egyetérteni azzal az álláspontjával, miszerint az ellenség háttérzágára mért csapások legalább olyan fontosak lesznek, mint a fegyve-

res erőkre mért csapások. Nem, mert egyrészt a fegyveres erő elhelyezkedése az ország (koalíció) egész területén valószínűleg meg, másrészt pedig, ha a fegyveres erők alatt a hadszínterek arcvonalain tevékenykedő erőket értjük, akkor ki kell mondani, hogy a fegyveres harc súlypontja egyértelműen a hadviselő felek mögöttes területeire helyeződik át.

VI. fejezet: *A parancsnok gondolkodásának dialektikája az elhatározás folyamatában* részletesen elemzi a parancsnoki megismerés folyamatát s az elhatározás dialektikus alkotó jellegét, a konkrétság követelményét. Foglalkozik a formális és a dialektikus logikának a parancsnoki gondolkodásban betöltött szerepével. Figyelmet érdemlően tárgyalja és bizonyítja az előrelátás szükségességét az elhatározás meghozatalában.

A könyv befejezése a materialista dialektika alkalmazásának fontosságát emeli ki.

Krupnov könyve a néhány (többször nem is jelentékeny) kifogásolt részlete mellett komoly és hasznos munka. Hi-

báinak egy részét megírásának dátuma (1961—62), az azóta eltelt idő és végbenemelés változás magyarázza és menti. Az ismeretek gyarapításán túl segíti ez a könyv az oktatás mindama formáit, amelyek szintjén a hadügy általánosabb elméleti összefüggései jelentkezők, de jelentős gondolatokat ad és alapként szolgálhat a hadügy hasonló kérdéseivel foglalkozók számára. Feltétlenül megérdemli (és „meghálálja”) az olvasók minél szélesebb körű érdeklődését.

Nem szükségtelen a könyv kapcsán rámutatni arra, hogy igen fontos szovjet hadtudományi művek — amelyek ismerete nélkül a hadtudományt művelni és korszerű ismereteket felépíteni ma lehetetlen — lefordításában és kiadásában két-három és négyéves késéseink vannak, nem is beszélve azokról a kiadványokról, amelyeket magyarul közre sem tudunk adni. Ez a tény az orosz nyelv minél szélesebb körű el-sajátításának égető szükségességét húzza alá, és arra figyelmeztet, hogy a szovjet hadtudományi irodalom közreadása egyik „szűk keresztmetszetünket” alkothatja.

Molnár András